

صدر اسلام: صالح احمد العلی، ترجمه
عبدالمحمد آیتی، تهران، مشعر، ۱۳۷۵ش؛ دائرة
المعارف: قاموس عام لكل فن و مطلب، بطرس
البيستاني (۱۸۱۹-۱۸۸۳)، بيروت، دار المعرفة.
علی احمدی میرآقا

چاه اعواف: از چاه‌های متبرک مدینه و از موقوفات پیامبر ﷺ

چاه اعواف از چاه‌های مدینه، واقع در
منطقه عوالی^۱ و از موقوفات پیامبر ﷺ است.
این چاه در باغ اعواف^۲، از هفت باغ مخیریق
یهودی قرار داشت که طبق وصیت او، پس از
شهادتش در نبرد احد (سال سوم) به پیامبر ﷺ
رسید^۴ و آن حضرت، در سال هفتم هجرت،
وقف مسلمانان کرد.^۵ این در حالی است که
منابع شیعی، از وصیت فاطمه علیها السلام به علی علیه السلام،
در خصوص اعواف و دیگر باغ‌های مخیریق،
یاد کرده‌اند.^۶

برخی چاه اعواف را از اموال خنافه،
از بزرگان یهود و جد ریحانه همسر
رسول خدا صلی الله علیه و آله دانسته‌اند.^۷ برخی اعواف را نام
واحه‌ای بزرگ^۸ یا نام محله‌ای^۹ در مدینه
دانسته اند که این چاه در آن قرار داشت. در
گزارشی از ابن شهبه (م. ۲۶۲ق.) آمده که
رسول خدا کنار چاه اعواف وضو ساخت،
آب وضوی آن حضرت بر زمین جاری شد، و
آن جا درختی روید.^{۱۱}

سمهودی (م. ۹۱۱ق.) موقعیت این چاه را
میان تعداد فراوان چاه‌های واحه اعواف
نامشخص دانسته و تنها چاهی که احتمال
می دهد همان چاه اعواف باشد را نیز خشک و
بی آب معرفی کرده است.^{۱۲} این در حالی
است که ایوب صبری پاشا (م. ۱۲۹۰ق.)، در
توصیف هفت باغ مخیریق، آن گاه که از باغ و
چاه اعواف یاد می کند، موقعیت آن را
مشخص می داند.^{۱۳} از موقعیت کنونی چاه
اطلاعی در دست نیست.

۱. وفاء الوفاء، ج ۳، ص ۱۲۴؛ المعالم الاثیره، ص ۳۱.

۲. تاریخ المدینه، ج ۱، ص ۱۵۹، ۱۷۵؛ اخبار المدینه، ص ۲۱۲.

۳. المعالم الاثیره، ص ۳۱؛ نک: وفاء الوفاء، ج ۳، ص ۱۵۰-۱۵۲.

۴. المغازی، ج ۱، ص ۳۷۸؛ تاریخ المدینه، ج ۱، ص ۱۷۳؛ وفاء الوفاء،
ج ۳، ص ۱۵۴.

۵. تاریخ المدینه، ج ۱، ص ۱۷۵؛ وفاء الوفاء، ج ۳، ص ۱۵۱؛ المعالم
الاثیره، ص ۱۵۷.

۶. الکافی، ج ۷، ص ۴۸؛ من لایحضره الفقیه، ج ۴، ص ۲۴۴؛
تهذیب، ج ۹، ص ۱۴۴-۱۴۵.

۷. تاریخ مدینه دمشق، ج ۳، ص ۱۸۴.

۸. وفاء الوفاء، ج ۱۳، ص ۱۲۴.

۹. وفاء الوفاء، ج ۳، ص ۱۵۴.

۱۰. عمدة الاخبار، ص ۲۰۷.

۱۱. تاریخ المدینه، ج ۱، ص ۱۵۹.

۱۲. وفاء الوفاء، ج ۳، ص ۱۲۴.

۱۳. موسوعة مرأة الحرمین، ج ۴، ص ۸۰۷.

چاه آنا: از چاه‌های کمتر شناخته شده مدینه

چاه آنا در منطقه عوالی مدینه، در پایین حره بنی قریظه^۱، واقع شده، و به بنی قریظه تعلق داشته است. احتمالاً موقعیت جغرافیایی این چاه در محل مسجد بنی قریظه بوده است.^۲ اما تاریخ حفر و حفرکننده آن، نامشخص است. عبارت‌های مختلفی مانند آنا، آنا یا آنا با الف کوتاه و بلند، به صورت مشدد یا غیر مشدد از واژه آنا ضبط کرده‌اند.^۳ برخی صورت آبا، انی و ابی را هم آورده‌اند؛ از جمله یاقوت حموی (م. ۶۲۶ق.) در ترجیح شکل آبا، وجود چند رود و چشمه همنام در کوفه و جاهای دیگر را مورد استناد قرار داده است.^۴ بجاوی هم صورت آبا را قول اصلی و آنا را به قولی ناشناخته نسبت داده است.^۵ برخی از نحویان بر آنند که این واژه را باید به صورت آئی بخوانند.^۶

اخبار المدینه: محمد بن الحسن ابن زباله (م. ۱۹۹ق.)، به کوشش صلاح عبدالعزیز زین سلامه، مدینه، مرکز بحوث و دراسات المدینه، ۱۴۲۴ق؛ تاریخ المدینه المنوره (اخبار المدینه النبویه): عمر بن شیبہ النمیری (م. ۲۶۲ق.)، به کوشش فهیم محمد شلتوت، قم، دار الفکر، ۱۳۶۸ش؛ تاریخ مدینه دمشق: علی بن الحسن بن عساکر (م. ۵۷۱ق.)، به کوشش علی شیری، بیروت، دار الفکر، ۱۴۱۵ق؛ تهذیب الاحکام فی شرح المقنعة للشیخ المفید: محمد بن حسن الطوسی (۳۸۵-۴۶۰ق.)، به کوشش سید حسن موسوی خرسان و علی آخوندی، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵ش. و علی آخوندی، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵ش؛ عمدة الاخبار: احمد بن عبدالحمید، به کوشش الانصاری، ناشر سید اسعد طرابزونی؛ الکافی: محمد بن یعقوب کلینی (م. ۳۲۹ق.)، به کوشش علی‌اکبر غفاری، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۷۵ش؛ المعالم الاثیره: محمد محمد حسن شراب، بیروت، دار القلم، ۱۴۱۱ق؛ المغازی: محمد بن عمر الواقدی (م. ۲۰۷ق.)، به کوشش مارسدن جونز، بیروت، مؤسسة الاعلمی، ۱۴۰۹ق؛ من لایحضره الفقیه: محمد بن علی بن بابویه (شیخ صدوق) (۳۱۱-۳۸۱ق.)، تحقیق و تصحیح علی‌اکبر غفاری، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ دوم، ۱۴۰۴ق؛ موسوعة مرآة الحرمین الشریفین: ایوب صبری باشا (م. ۱۲۹۰ق.)، القاهرة، دار الآفاق العربیه، ۱۴۲۴ق؛ وفاء الوفاء باخبار دارالمصطفی: علی بن عبدالله السمهودی (م. ۹۱۱ق.)، به کوشش محمد محیی‌الدین عبدالحمید، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۲۰۰۶م.

سید علی خیرخواه علوی

۱. السیرة النبویه، ج ۲، ص ۲۳۴؛ معجم البلدان، ج ۱، ص ۲۹۸-۲۹۹؛ معالم الاثیره، ص ۲۳.
۲. تاریخ معالم المدینه، ص ۲۷۷.
۳. سبل الهدی، ج ۷، ص ۲۲۲؛ وفاء الوفاء، ج ۳، ص ۱۲۴؛ معالم الاثیره، ص ۳۳.
۴. معجم البلدان، ج ۱، ص ۵۹.
۵. مراصد الاطلاع، ج ۱، ص ۷.
۶. السیرة النبویه، ج ۲، ص ۲۳۴-۲۳۵؛ معجم البلدان، ج ۱، ص ۲۹۸؛ موسوعة العتبات المقدسه، ج ۳، ص ۶۹.